

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Leszek Bielecki (przewodniczący)

SSN Romuald Dalewski

SSN Robert Stefanicki (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania S.G.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Siedlcach

o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 27 czerwca 2023 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie
z dnia 22 kwietnia 2021 r., sygn. akt III AUa 168/21,

I. oddała skargę kasacyjną,

**II. nie obciąża skarżącego kosztami postępowania kasacyjnego
strony pozwanej,**

**III. adwokat M.A. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu
Apelacyjnego w Lublinie 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem
zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej
skarżącemu z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, przy czym
kwotę tą należy powiększyć o stawkę podatku VAT.**

(J.C-S.)

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 30 kwietnia 2020 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Siedlcach odmówił SG prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy. Wyrokiem z dnia 14 stycznia 2021 r. Sąd Okręgowy w Siedlcach IV Wydział i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie S.G., w którym ten ostatni wskazał, że jego stan zdrowia nie pozwala mu na podjęcie zatrudnienia w związku z wypadkiem przy pracy z dnia 5 października 2018 r.

Rozpoznając przedmiotowy wniosek, organ rentowy skierował ubezpieczonego na badanie przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, który w dniu 3 lutego 2020 r. rozstrzygnął, że ubezpieczony nie jest niezdolny do pracy. Na skutek sprzeciwu ubezpieczonego od powyższego orzeczenia lekarza orzecznika, wnioskodawca skierowany został na badanie przez komisję lekarską Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, która w orzeczeniu z dnia 20 kwietnia 2020 r. ustaliła, że S.G. nie jest niezdolny do pracy. Z opinii przedstawionej przez powołanego biegłego ortopedy wynika, że uraz, który łączony był z wypadkiem przy pracy, nie był przyczyną długotrwałej niezdolności ubezpieczonego do pracy. Skutkować mógł on jedynie krótkotrwałą niezdolnością do pracy i uprawnieniem do zasiłku chorobowego. Obecna dysfunkcja układu ruchu wynika z zaawansowanej choroby zwyrodnieniowej prawego stawu skokowego.

Apelację złożoną przez wnioskodawcę S.G., Sąd drugiej instancji uznał za bezzasadną i stąd podlegającą oddaleniu. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych treść decyzji wyznacza przedmiot i zakres rozpoznania oraz orzeczenia sądu. Opinia biegłego lekarza sądowego z zakresu ortopedii została podzielona przez Sąd pierwszej instancji, który uznał ją za spójną i należycie uzasadnioną. Biegły wyraźnie w niej wskazał, że orzeczona u S.G. częściowa niezdolność do pracy od dnia 1 września 2019 r., pozostaje bez związku z wypadkiem przy pracy. Pozwany Zakład Ubezpieczeń Społecznych wnosił o wyznaczenie kolejnego biegłego – Sąd nie powołał go.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie wniósł S.G., zarzucając „naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik

sprawy z uwagi na nieważność postępowania określoną art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 367 § 3 k.p.c. w zw. z art. 49 k.p.c., a polegająca na tym, że dwóch sędziów z trzyosobowego składu orzekającego nie było prawidłowo umocowanych, a „jednoosobowy skład sądu odwoławczego jest sprzeczny z prawem i z bezwzględną dyspozycją art. 367 § 3 k.p.c. co skutkuje, że sprawy nie rozpoznawał należycie obsadzony sąd drugiej instancji, co w konsekwencji prowadzi, do nieważności postępowania odwoławczego w całości”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga podlega oddaleniu. Zarzuty strony skarżącej uznaje za pozbawione racjonalnych oraz aksjologicznych podstaw. Przede wszystkim nie mają one przełożenia na merytoryczną stronę zagadnienia, co mogłoby być przesłanką na wstępnym etapie oceny skargi. Wskazuje się w nich na nieważność postępowania ze względu na obsadzanie stanowisk sędziowskich przez Krajową Radę Sądownictwa, powołaną na mocy ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. W tej kwestii wypowiadał się już wielokrotnie Sąd Najwyższy. M.in. w postanowieniu z dnia 23 lutego 2023 r. (I ZB 44/22) podniósł, że koncentrowanie się na systemowej nieprawidłowości powoływania sędziów, której upatrywał w ukształtowaniu Krajowej Rady Sądownictwa na podstawie wspomnianej ustawy, nie może odnosić skutku. Abstrakcyjnie sformułowane zarzuty nie mogą być uznane za skuteczne, ponieważ celem instytucji powoływania sędziów nie jest umożliwienie kwestionowania przewidzianego przez ustawodawcę systemu, ale ocena całokształtu okoliczności dotyczących powołania konkretnego sędziego oraz jego zachowania po objęciu urzędu. Na podobnym stanowisku stanął Naczelny Sąd Administracyjny, który w uzasadnieniu postanowienia z dnia 14 lutego 2023 r. (I FSK 2040/22) wskazał, że przy ocenie zachowania standardu niezawisłości i bezstronności nie można opierać jedynie na okolicznościach towarzyszących powołaniu sędziego.

Utrwalone jest już w orzecznictwie stanowisko, że przedmiotem badania spełnienia przez sędziego wymogów bezstronności i niezawisłości mogą być zarówno okoliczności dotyczące poprawności mianowania, jak i sprawowania urzędu po nominacji. Na kwestie takiego całościowego podejścia i potrzeby odpowiedzi na wątpliwości zwrócono uwagę w ostatnim rozstrzygnięciu Sądu Najwyższego w związku z wątkiem Niderlandzkiej Rady Sądownictwa, mając na uwadze zasadę spójności i wynikającą z niej konieczność jednolitego stosowania prawa Unii na całym jej obszarze, tj. we wszystkich państwach członkowskich (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2023 r., II CSKP 1518/22).

Właściwe ukształtowanie składu orzeczniczego ma istotne znaczenie, gdyż w szerszej perspektywie wpisuje się w konstytucyjne (art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), konwencyjne (6 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka) oraz unijne (art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej) gwarancje dostępu jednostki do sądu właściwego, prawidłowo umocowanego i bezstronnego (postanowienie Sądu Najwyższego: z dnia 25 sierpnia 2022 r., II PUB 2/22, 14 grudnia 2022 r., I CSK 2170/22). Niedopuszczalne jest jednak przyjmowanie co do zasady odpowiedzialności (w tym dyscyplinarnej) sędziego za jego działalność orzeczniczą, co już z tych przyczyn formułowanie tego rodzaju zarzutu, uznać należy za niedozwolone (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 listopada 2021 r., od C-748/19 do C-754/19). W powyższym kontekście zwrócić należy uwagę na uchwałę połączonych Izb Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r. (BSA I-4110-1/20), co do której Trybunał Konstytucyjny orzekł o jej niezgodności z: art. 179, art. 144 ust. 3 pkt 17, art. 183 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 8 ust. 1, art. 7 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej; art. 2 i art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej; art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2.

Z gwarancjami bezstronności sędziego łączy się jednakowy dystans do stron sporu, z uwzględnieniem interesów zasługujących na ochronę prawną. Wiązana jest ona z przestrzeganiem obiektywizmu oraz brakiem stronniczości w rozstrzyganiu sporu (wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia: 19 września

2006 r., C-506/04; 9 października 2014 r., C-222/13; 6 października 2015 r., C-203/14). Aspekt ten wyklucza kwestionowanie prawa orzekania jednego sędziego przez innego sędziego oraz oceny przez sędziów procedury poprzedzającej powołanie sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej jako podstawy zakwestionowania prawa takiego sędziego do orzekania. Jednakowy dystans sędziego do sporu możliwy jest wyłącznie przy oparciu wniosku o fundamentalne zasady określone Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Najwyższy wielokrotnie rozpoznawał skargi kasacyjne w przedmiotowym zakresie, m.in. na nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z niewłaściwym obsadzeniem sądu orzekającego w pierwszej i w drugiej instancji powołał się skarżący w sprawie, w której rozstrzygnięto postanowieniem z dnia 13 grudnia 2022 r. (I CSK 3738/22). W jego uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że „tryb powołania na urząd sędziego w drodze rekomendacji przez organ o składzie ukształtowanym na zasadach uregulowanych w ustawie nowelizującej z dnia 8 grudnia 2017 r. może wprawdzie wzbudzać uzasadnione podejrzenia w przedmiocie bezstronności osoby powołanej na taki urząd, jednakże de lege lata zarzut dotyczący bezstronności sędziego może zostać postawiony jedynie na podstawie skonkretyzowanych okoliczności, wskazujących na zagrożenie występowania bezstronności w danym, konkretnym przypadku. Nie jest wystarczające odniesienie się jedynie do trybu powołania tej osoby przez aktualnie działającą w Polsce Krajową Radę Sądownictwa”.

Pomija się nietrafnie, że jedynym organem uprawnionym do kreowania władzy sądowniczej w Polsce poprzez powierzenie osobom tego godnym prawa do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej jest Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, który rozstrzyga w sposób definitywny, czy ktoś jest sędzią. Wynika to wprost z regulacji Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, jak i wykładni jej przepisów dokonanych przez Trybunał Konstytucyjny i Naczelny Sąd Administracyjny. Skoro kandydat na sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego został powołany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do pełnienia urzędu sędziego Naczelnego Sądu Administracyjnego, nie może być osobą nieuprawnioną (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2021 r., II DO 15/21). Zatem samo powołanie nie ma tu przesądzającego skutku, ponieważ przedmiotem oceny

pozostaje całokształt warunków i okoliczności, w jakich przeprowadzono proces nominacji sędziego oraz pełnienia urzędu po powołaniu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że przeszkody w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości muszą być obiektywne i poddawać się zewnętrznej weryfikacji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 2022 r., II PUB 2/22).

Wyłączenie sędziego bez względu na to, na jakiej występuje ono podstawie, zawsze dotyczy orzekania w konkretnej sprawie w oparciu o całokształt istotnych okoliczności. Chodzi tutaj zarówno o warunki towarzyszące powołaniu sędziego, jak i odnoszące się do postępowania po jego nominacji. Instytucja ta z perspektywy ustrojowej zmierza do zapewnienia rozpoznania sprawy przez sąd niebudzący wątpliwości strony co do bezstronności, natomiast z punktu widzenia procesowego ma przeciwdziałać rozpoznaniu sprawy w warunkach nieważności postępowania, do której podstawę stanowi art. 379 pkt 4 k.p.c.

Wymogi instytucji wyłączenia, jak również wprowadzonego w ramach nowelizacji ustawy o Sądzie Najwyższym testu niezawisłości i bezstronności sędziego, mają punkty wspólne. Wniosek o stwierdzenie spełnienia wymogów ustawowych wyłączenia może być złożony wobec sędziego Sądu Najwyższego lub sędziego delegowanego do pełnienia czynności sędziowskich w Sądzie Najwyższym wyznaczonego do składu rozpoznającego sprawę, powinien czynić on zadość wymogom przewidzianym dla pisma procesowego, a ponadto zawierać żądanie stwierdzenia, że w danej sprawie zachodzą przesłanki wyłączenia wraz z przytoczeniem okoliczności uzasadniających żądanie i dowodów na ich poparcie. Zatem badanie spełnienia przez sędziego wymogów niezawisłości i bezstronności następuje z uwzględnieniem całokształtu okoliczności. Trafnie podnosi się w doktrynie, że ustawa o Sądzie Najwyższym stanowi jedynie o prawie stron i uczestników postępowania do składania wniosków o przeprowadzenie testu niezawisłości. Natomiast sam test nie został zdefiniowany w rozumieniu materialnoprawnym, czego konsekwencją może być jego wykorzystywanie w praktyce niezgodne z założonym celem i funkcjami. Sformatowany test jest trudny do przeprowadzenia, a sama procedura jest rygorystyczna.

Ustawodawca w aktualnym stanie prawnym postawił zarówno strony, jak i pełnomocników procesowych w niełatwej sytuacji, jeżeli chodzi o niezbędność

wyważania w grę wchodzących wartości, takich jak dbałość o interesy uczestnika postępowania, ważność prowadzonych postępowań sądowych, ryzyko związane z należytą obsadą Sądu, a jednocześnie przestrzeganiem porządku prawnego wynikające z ustaw i obieranej metodologii ich interpretacji. Celem procedury wyłączenia, jak również konstrukcji wprowadzonej omawianą nowelizacją ustawy o Sądzie Najwyższym jest umożliwienie stronie zainicjowania procedury zbadania wymogów niezawisłości i bezstronności sędziego orzekającego w konkretnej sprawie, nie zaś przyznanie jej uprawnienia do żądania zbadania, który z sędziów hipotetycznie nie spełnia tych wymogów. To ostatnie podejście, sprzeczne z celem „badania wymogów niezawisłości i bezstronności” prowadzić by mogło do nadużyć na płaszczyźnie procesowej. Podstawy wniosku o wyłączenie sędziego nie mogą mieć charakteru abstrakcyjnego, ale następować z uwzględnieniem okoliczności towarzyszących jego powołaniu i zachowań sędziego po nominacji, a więc obejmuje spełnienie przez niego wymogów rzetelności zawodowej, profesjonalizmu, etycznej postawy, a także odporności na wpływy otoczenia prawnego.

Kładzenie akcentu także na ocenę postępowania sędziego po jego powołaniu może mieć w praktyce duże znaczenie dla procesu budowania wspólnej platformy ochrony wartości przez sędziów bez względu na czas i warunki ich powoływania oraz podstawy nominacji. Tylko taki kontekst może prowadzić do niezatrącania sensu i aksjologicznego umocowania konstrukcji wyłączenia. Kampania prasowa towarzysząca wnioskowi o wyłączenie sędziego z orzekania w konkretnych sprawach, w których mamy do czynienia z uogólnianiem incydentalnych postaw sędziego, może rodzić uboczne skutki z punktu widzenia zachwiania zaufania społecznego do sędziów. Możliwość zbadania – w ramach konstrukcji wyłączenia – spełnienia przez sędziego wymogów niezawisłości i bezstronności z uwzględnieniem całokształtu okoliczności dotyczących jego postępowania po powołaniu, dotyczy weryfikacji etycznej postawy sędziego, jego niezależności w sprawowaniu urzędu i odporności na wpływy otoczenia prawnego. W zakres postępowania po nominacji wchodzi także zachowanie powagi piastowanego stanowiska, zgodności zawodowej postawy z uznawanymi wartościami moralnymi i aksjologicznymi podstawami systemu prawa.

Niezawisłość sędziowska jest fundamentem pełnienia urzędu. Sąd Najwyższy zauważył (postanowienie z dnia 21 stycznia 2020 r., II DSI 75/1), że w procesie

stosowania prawa sędzia nie może obawiać się, że wydane przez niego orzeczenie spowoduje, iż Sąd Najwyższy, bądź inny sąd lub organ, zacznie kwestionować ważność jego powołania. Przyjęcie dopuszczalności weryfikacji prawidłowości powołania sędziego połączonej z możliwością zakwestionowania skuteczności aktu nominacji doprowadziłoby do powstania niebezpieczeństwa powszechnego kwestionowania statusu sędziów. W polskim systemie prawnym, w szczególności w regulacjach ustrojowych, nie przewidziano żadnej procedury, w ramach której możliwe byłoby badanie prawidłowości procedury kreacji sędziego po wykonaniu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej prerogatywy, o której mowa w art. 179 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 czerwca 2012 r., K 18/09, OTK - A 2012, nr 6, poz. 63, postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 czerwca 2008 r. Kpt 1/08, OTK - A 2008, nr 5, poz. 97; postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia: 7 grudnia 2017 r., I OSK 857/17, LEX nr 2441401, 26 listopada 2019 r., I OZ 550/19, LEX nr 2733066). Kompetencji takiej nie można domniemywać, chociażby z uwagi na konieczność zachowania podziału i równowagi władz. Słusznie zwraca się uwagę, że prezydencka kompetencja do powoływania sędziów jest elementem równowagi władz. Stałoby ono pod znakiem zapytania w sytuacji dopuszczenia sądowo-administracyjnej kontroli aktów powoływania.

Taki szeroki kontekst weryfikacji sędziego przyjmuje też orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, sięgające do art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 30 czerwca 2023 r. (II CSKP 1518/22) zawiesił postępowanie na podstawie art. 177 § 1 pkt 3 k.p.c. (*per analogium*) do czasu uzyskania stanowiska, o którym mowa w punkcie pierwszym. Dotyczy on spełniania wymagań skutecznej ochrony sądowej/skutecznego środka prawnego i istnienia w ustawodawstwie państwa członkowskiego gwarancji niezależności sądu, co jest konieczne z uwzględnieniem standardu prawa do sądu zapewnionego w art. 47 ust. 2 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w związku z art. 19 ust. 1 akapit 2 Traktatu o Unii Europejskiej, zważywszy na potrzeby wynikające dla Sądu Najwyższego z wykładni tych postanowień dokonanej m.in. w powołanych wyrokach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Przedstawiając omawiany problem prawny do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów, Sąd Najwyższy (postanowienie z dnia 13 grudnia 2022 r., I NWW 123/21, Legalis nr 2846282) zwrócił również uwagę na to, że strony – dążąc do realizacji swoich interesów procesowych – niejednokrotnie instrumentalnie wykorzystują instytucję wyłączenia sędziego. Składając „wielostopniowe” wnioski o wyłączenie sędziego w postępowaniach incydentalnych, których przedmiotem jest wyłączenie sędziego, świadomie próbują, niekiedy nawet skutecznie doprowadzić do udaremnienia wydania przez sąd rozstrzygnięcia w sprawie głównej w rozsądnym terminie. Sąd Najwyższy nie miał wątpliwości, że tego rodzaju wykorzystywanie uprawnień procesowych nie służy określonemu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz prawie Unii Europejskiej celowi, jakim jest dostęp każdej jednostki do sądu. Wręcz przeciwnie, tego rodzaju praktyka prowadzi niejednokrotnie do wypaczenia sensu tej ochrony, przewlekłości postępowania lub naruszenia praw pozostałych uczestników postępowania. Obniża tym samym skuteczność i efektywność wymiaru sprawiedliwości.

Wolność potrzebuje przekonania, przekonanie nie istnieje samo z siebie, ale wciąż musi być wspólnotowo zdobywane. Nie do zaakceptowania jest sytuacja kwestionowania niezależności jednych sędziów przez innych sędziów, jak i dokonywania przez procesowych pełnomocników uogólnień krzywdzących poszczególnych jego przedstawicieli, ponieważ w świetle przytoczonych już argumentów konstrukcja prawna wyłączenia sędziów powinna mieć wyjątkowy charakter i rzetelne uzasadnienie. Godność urzędu sędziego buduje się latami, a zburzenie fundamentów, na których się ona opiera łącznie z zaufaniem do sędziego, może być dokonane w jednym momencie przez niewłaściwe, sprzeczne z celami omawianej instytucji działanie.

Sąd Najwyższy orzekający w sprawie w pełni podziela model wolności i niezależności wykonywania zawodu adwokata, natomiast pragnie zauważyć, że w sprawie nie mógł odnieść się do wyroku Sądu pierwszej i drugiej instancji, ponieważ w skardze kasacyjnej nie został zawarty jakikolwiek zarzut merytoryczny dotyczący postępowań przed tymi sądami, poza tym wyłącznie w przedmiocie nieważności i zarazem jedynie odnoszącym się do momentu powołania sędziego na urząd. Okoliczności te uzasadniały nieuwzględnienie skargi kasacyjnej wniesionej przez

stronę powodową poprzez adwokata M.A., wyznaczoną z urzędu przez Okręgową Radę Adwokacką w L.

Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji w tym, co do kosztów na podstawie art. 102 k.p.c., w stosunku do nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym, w myśl art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1621) w związku z § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 18) w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 (Dz.U. z 2020 r., poz. 769).

T.L.

[M.S.]